

СИТУАЦІЯ РОЗЛУКИ (ВІЙОГ) І БАРАХМАСА ДЖАЯСІ В ПОЕМІ "ПАДМАВАТ"

Розглядається один із аспектів твору відомого індійського середньовічного автора, Маліка Мухаммада Джаясі, а саме – опис страждань у розлуці з коханим як алегорія душі, відокремленої від Бога. Завдяки неперевершеному зображенню страждань розлуки поема "Падмават" надзвичайно популярна в Індії.

Ключові слова: суфійська традиція, ситуація розлуки, душевні переживання, війог, барахмаса.

Поетична спадщина Маліка Мухаммада Джаясі (1495?–1542?), творчість якого визнається в Індії найбільш яскравим зразком поезії середньовічних суфіїв у руслі течії *бгакті* (*бгакті*, гін. – любов, відданість до Бога), через певні обставини залишається малодослідженою ланкою в історії індійської літератури. Мабуть, цьому немалою мірою посприяла складність і неоднозначність образного ладу його найвідомішої поеми, "Падмават" (або "Падмаваті" – за ім'ям головної героїні), що покликала за собою низку унаслідувань іншими ново-індійськими мовами і вважається в Індії хрестоматійним твором. Для широкого загалу читачів поему було відкрито на початку ХХ століття в працях "батька" індійського наукового літературознавства, Рамчандра Шукли (1884–1941). Серед дослідників творчості Джаясі необхідно згадати й піонера в галузі лінгвістичних досліджень індоарійських мов, Дж. Грісона (1851–1941), який не обійшов поему своєю увагою і наприкінці ХІХ століття видав у Азійському товаристві Бенгалії (Калькутта) її повний текст графікою *деванагарі* (санскритське письмо), додавши прозовий переклад першої частини твору. Існує також і повний переклад поеми англійською мовою, запропонований Шірреффом (1944 рік, Калькутта).

В історії індійської літератури поема "Падмаваті" визнана високохудожнім оповіданням енциклопедичного характеру, в якому висвітлюються найрізноманітніші сторони життя індійського суспільства тієї доби. Водночас індійські літературознавці

розглядають її насамперед як твір, у якому розвиток сюжету і взаємодія персонажів символічно ілюструє містичний шлях індивідуальної душі людини (*атма*) до з'єднання зі Світовою Душею, Абсолютом (*параматма*). Перекладів поеми (мовою якої є середньовічний діалектний варіант гінді – *авадгі*) українською чи російською мовами немає, проте вивчення творчості цього автора, безсумнівно, є важливим як для розуміння основних етапів розвитку мови і літератури гінді, так й індійської літератури і культури взагалі.

Мотив розлуки є мовби тим рефреном, який супроводжує весь зміст поеми, а також певною алегорією, яка несе відбиток туги і журби змученої і самотньої у цьому тимчасовому світі душі, що чекає і прагне зустрічі зі своїм Першоджерелом у неподільній і нескінченій божественній Любові. Матеріалом для написання статті обрано лише ту частину твору, яка стосується традиційної теми індійської любовної лірики – страждання коханих у розлуці. У нашому випадку це зворушлива розповідь про переживання першої дружини головного героя поеми (раджі Ратансена, правителя могутнього раджастанського князівства Чіттор), цариці Нагматі, що чекає повернення свого чоловіка з тривалої подорожі.

Відповідно до традицій індуїзму, любов, служіння й відданість Абсолюту – лише один зі шляхів досягнення людською душею звільнення і вічної насолоди в єднанні з Творцем. Що ж до ісламської (суфійської) традиції, до якої належав Джаясі, то для неї це – єдиний шлях. Поет розглядає почуття кохання у різних виявах, відтінках і обставинах. Але мирська, земна любов – це лише одна із сторін твору, його видима частина. Через зображення звичайного, земного кохання з усіма його пристрастями й негараздами, автор прямує разом із читачем до розуміння іншої, божественної любові, яка і є справжньою і непідвладною мінливій долі.

В індійській класичній літературі, з огляду на канони якої автор створював своє оповідання, любовні переживання традиційно прийнято поділяти на такі, що виявляються у формі *санйог* (єднання закоханих) і *війог* (страждання закоханих у розлуці). Автор "Падмаваті" майстерно зобразив обидві сторони. Проте саме зображення розлуки, змальоване Джаясі, посідає, на думку

індійських учених, особливе місце в літературі гінді [3, с. 55]. Ситуація розлуки (*vīyog*) – необхідний компонент індійського любовного поетичного канону. Водночас опис розлуки як алегорії відокремленої від божества душі є невід'ємною частиною суфійської поеми про кохання. Як зазначають дослідники, середньовічні поети-суфії досягали особливої виразності саме при зображенні цього аспекту любовних переживань [1, с. 48].

Природно, що зображення страждань, розлуки завжди посідало важливе місце не лише в індійській, а й в усій світовій літературі. Саме розлука є тим "пробним каменем", за допомогою якого перевіряється справжність кохання. Кохання, загартоване у полум'ї розлуки, стає істинним, бездоганим і святим. Варто згадати слова відомого індійського письменника Премчанда (1880–1936): "Про солодке блаженство журби запитай у тих, кому припало це щастя. Коли закінчується сміх, розум стає стурбованим, душа занепокоєною, наче ми були зруйновані, знищені. Але після ридань розлуки приходять відчуття нового ентузіазму, нового життя, нового свята. Так, наче тягар на душі полегшав" [4, с. 16]. Кохання, яке пізнало бурі та грозові зливи розлуки, перетворюється на сяючу веселку – чарівний лук бога Індри (мовою гінді веселка – *індрадгануш*, де *дгануш* – лук). Поет Рамнареш Тріпатхі (1889–1930) так висловлюється про істинні, очищаючі переживання серця в розлуці: "Розлука – це рух любові, що прокинулася, а єднання – глибокий сон" [4, с. 16]. Автор розкриває перед нами океан душевних переживань Нагматі, що надає особливого колориту всьому твору:

*Sakhinh rachā piu seig hinDolā, hariyar bhuī kusumbhi tan cholā.
Hiy hinDol jas Dolei morā, birah jhulavei dei jhākorā.* [1, с. 10].

Подруги з коханими гойдалки прикрашають.

Земля зазеленіла й одяглася у червоні квіти.

Моє ж стрибає серце як на гойдалках то вниз, то до гори.

Страждання розлуки його гойдають.

Вищезгаданий *ачарья* (учитель) Шукла написав: "Ми можемо назвати Джаясі першим серед поетів, що оспівували кохання у розлуці. Біль, ніжність, простота й глибина, характерні для його поезії, надзвичайні" [4, с. 23]. Нагматі рада перетворити на попіл своє тіло

й розсіяти його на шляху, яким іде коханий, сподіваючись, що коли-небудь його нога торкнеться цього попелу. Джаясі так пише про це:

*Yeh tan jārō chhār kei, kahō ki pavan uRāo.
Maku tihī mārag uRī paRe, kant dharei gāh pāo.* [1, с. 19].

*Сплю своє тіло. Скажу вітру: "Несу!"
Можливо, що колись впаду як попіл.
Під ноги чоловіка.*

Традиційним для індійської класичної поезії є прийом зображення різноманітних станів природи, особливостей кожного з дванадцяти місяців року, проведених у розлуці, під назвою *барахмаса*. Картини мінливої природи підкреслюють душевний стан героїні, відтіняють його. Те, що приносило радощі раніше, коли коханий був поруч, задоволення, зараз, у розлуці, стає болючим, пекучим. *Барахмаса* Джаясі вважається шедевром поезії гінді [3, с. 55]. Блискуче скориставшись цим прийомом, Джаясі з великою майстерністю описав світ душевних переживань Нагматі в кожному із швидкоплинних місяців року. Разом із описами природи автор зображує різні душевні стани героїні. Кожний місяць несе із собою щось нове, і бачачи невідповідність того, що коїться в її душі, із характером природних змін, Нагматі не знаходить спокою. Спробуємо навести кілька прикладів.

*ChaRhā asāRh gagan ghan gājā.
Sājā birah dund dal bājā* [1, с. 20].

*Прийшов "ашарх", сезон дощів, загуркотіли хмари.
Приготувалася розлука до війни,
б'є її військо в барабани.*

***

*Sāvan varan meh ati pānī.
Bharani pari haībvirah jhurānī* [1, с. 20].

*У місяць "саван" хмари переповнені водою.
Вона напоює поля, мене ж
розлука сушить.*

***

*Bhā bhādō dūbhar ati bhārī, keise bharō reini ādhiyārī.
Mandir sūn piu anatei basā, sej nāginī phiri-phiri Dasā* [1, с. 20].

Прийшов "бгадон", яка нестерпна важкість тягаря.
Як його темні ночі пережити?
Пустий мій дім, коханий оселився в іншому. (Мене ж)
змією ліжко жалить знову й знову.

***

Phāgu karanhi sab chāchir jorī.
Mohi tan lai dīhn jas horī [1, с. 20].

На весняному святі в місяць "пхагун"
усі співають, славлячи весну.
В моєму ж тілі – вогнище, немов
палає солом'яник Холі.

***

Bhā veisāh tarani ati lāgi.
Chovā chīr chādan bhā āgī [1, с. 20].

Вже розпочавсь місяць "вайшак",
нестерпною стає спека.
Одежа благовонна, аромат сандалу,
печуть наче вогнем.

***

JeiTh jarei jag chalei ludārā, uThanhi bavanDar paranhi āgārā.
UThei āni au āvei ādhī, nein na sījḥ marau dukh bādhī [1, с. 20].

Ось місяць "джетх" прийшов, несе палючий вітер.
Нагрілись гори, смерчі піднялись.
Росте вогонь, бушує буревій.
Не бачать мої очі,
гину від журби.

Описи природи підкреслюють душевний неспокій героїні, роблячи його зображення більш виразним. А переживання Нагматі, у свою чергу, наче позначаються на стані світу, що її оточує. Природа стає мокрою від сліз. Листя на деревах в'яне і жовкне у вогні розлуки. Барвистість і привабливість квітучих рослин пече тіло Нагматі, ніби солом'яник Холі, який сплячуть на початку весни. Пісня, яку співають у весняний місяць *саван*, що забрав із собою чоловіка, із болем рветься із її серця. Поет вправно змальовує різні стани душі героїні в її тяжкому бідуванні, яке потребує співчуття:

*Sarvar hiyā gaTan niti jāī, Tūk-Tūk hoi kei vihrāī.
Birahat hiyā karahu piū! Tekā, dīThi davāgarā meravahu ekā [1, с. 20].
Як озеро пересихає серце. Колись воно порветься на шматки.*

*Співає серце у розлуці: "Милий!
Врятуй його, скріпи сльозами крапель
першого дощу".*

***

*Jinh ghar kantā te sukhī tinh gārau au garv.
Kant piyārā bahirei ham sukh bhūlau sarv [1, с. 22].*

*Чий дім з господарем, щасливий той,
пошана, гордоці – усе йому.
Далеко мій коханий чоловік, тому
забула я, що зветься щастям.*

***

*Rāti divas bas yeh jiu mere,
lagai nihāre kant ab tere [1, с. 20].*

І день і ніч у серці все одно – щоб ти на мене пильно подивився!

Ознайомлюючись із творчістю Джаясі, мимоволі доходиш думки, що не лише прагнення алегоричних форм, а й власний життєвий досвід автора, перенесені ним особисті скорботи, радощі й розчарування звичайно ж відбилися його поезії. У будь-якому разі, таке опоетизоване зображення розлуки підкорює своїм зверненням до глибоких і справжніх почуттів, які однакові для всіх, незалежно від віри, культури, раси, місця у суспільстві або історичної епохи. Тільки людина, спроможна на такі почуття, відчує й істинне, божественне кохання, кохання, яке ніколи не минає. І, мабуть, саме цій меті – пробудити в людині здатність до високої любові, здатність до співчуття, здатність буди щирим і відвертим, підпорядкував автор своє напрочуд зворушливе й витончене оповідання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Чельшев Е. П.* Литература хинди. – М. : Наука, 1968. – 327 с.
2. *Chandrika Prasad Sharma.* 2. Malik Muhammad Jaaysi (Biography in Hindi). Delhi: Parameshvariprakashan, 2007. – 76 p.
3. *Ramchandra Shukla.* Padmavat. New Delhi: Bharatiya Jnanpith – 426 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Ramchandr Shukla*. Jaaysigranthavali: Padmavat (Text – with – Notes). Agra: Harishprakashanmandir, 1996. – 217 p.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.16

Е. А. Реутов, асист.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

СИТУАЦІЯ РАЗЛУКИ (ВИЙОГ) И БАРАХМАСА ДЖАЯСИ В ПОЭМЕ "ПАДМАВАТ"

Рассматривается одна из сторон произведения известного индийского средневекового автора, Малика Мухаммада Джаяси, а именно – описание страданий в разлуке с возлюбленным как аллегория души, отделённой от Бога. Благодаря непревзойдённому изображению страданий разлуки поэма "Падмават" пользуется в Индии необыкновенной популярностью.

Ключевые слова: суфийская традиция, ситуация разлуки, душевные переживания, вийог, барахмаса.

Y. A. Reutov, Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE STATE OF SEPARATION (VIYOG) AND JAISI'S BARAHMASA IN THE POEM "PADMAVAT"

The article discusses one aspect of the work of famous medieval Indian author Malik Muhammad Jaisi, namely, suffering from separation from the beloved as an allegory of a soul separated from God. Due to the unsurpassed impressive pictures of suffering in separation, the poem "Padmavat" is extremely popular in India.

Keywords: Sufi tradition, the state of separation, inner suffering, viyog, barahmasa.

УДК 821.133.1 – 3 – 94 Лоті П.

О. В. Савич, студ.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

АВТОГРАФІЧНЕ ТА АВТОФІКЦІОНАЛЬНЕ У ДЗЕРКАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ П'ЄРА ЛОТІ

Аналізуються автофікціональні й автографічні модули письма П'єра Лоті на прикладі його роману "Книга жалю та смерті".

Ключові слова: автофікціональне, автографія, ранньомодерністський роман.